

İKTİSAT

DERGİSİ

HAZİRAN
1976

İ.Ü. İKTİSAT FAKÜLTESİ MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

— DR. TANER BERKSOY
YENİ EKONOMİK DÜZEN AZ GELİŞMİŞ ÜL-
KELER VE UNCTAD

— AHMET ÖZPINAR
SATIŞ YERİNDE REKLÂM

— DÜNDAR MURADOĞLU
ENERJİ ALANINDA ARAŞTIRMALAR

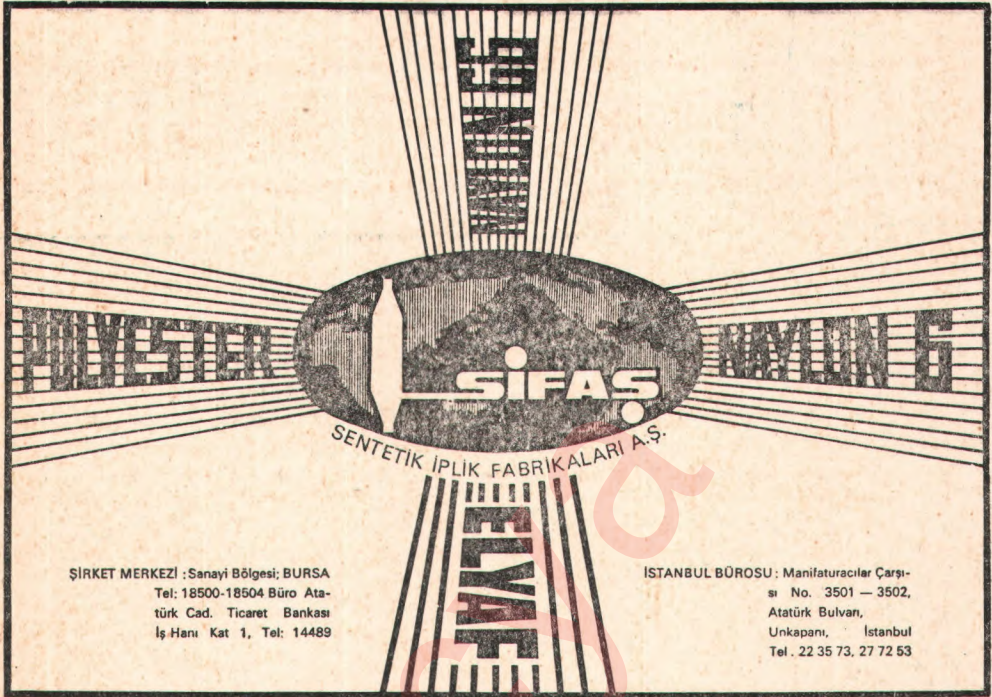
AYIN SORUNU

MEHMET ALP
TÜRKİYE AET İLİŞKİLERİNDE YENİ
YÖNELİŞLER

AYIN YORUMU

PROF. DR. ERDOĞAN ALKİN
1976 YILI ORTASINDA EKONOMİ

SAYI : 144
CİLT : 24
750 KURUŞ

Dikkat !

Daha evvel başka yerde basılan yazılara ücret ödenmez. Yazılarda ki fikirler yazarlara aittir. Cemiyeti ve dergiyi sorumlu kılmaz gönderilen yazılar basılsın veya basılmasın iade edilmez.

Reklâm Tarifesi

Ön kapak içi		1250.— TL.
İç sahife		1000.— TL.
Arka kapak içi		1250.— TL.
Arka kapak		1500 — TL.

İKTİSAT DERGİSİ

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ İKTİSAT FAKÜLTESİ
MEZUNLARI CEMİYETİ YAYIN ORGANIDIR

İktisaden zayıf bir millet fakrû sefaletten kurtulmaz; Kuvvetli bir medeniyete, refah ve saadete kavuşamaz; İctimai ve Siyasi felâketlerden yakasını kurtaramaz.

K. ATATÜRK

CİLT : XXIV

HAZİRAN 1976

SAYI : 144

Fiatı 750 kuruş

Yıllık : 90 - 6 Aylık - 45 TL.

Cemiyet Adına Sahibi : Orhan SOFUOĞLU

Yazı İşleri Müdürü : Şeref ÖZGENCİL

İdare Yeri : Tünel Galip Dede Cad. No. 48/1

Telefon : 44 04 36 - 49 89 03 - 44 48 63

P. K. 599 Karaköy/İst.

Basıldığı yer : YENİLİK BASIMEVİ

İÇİNDEKİLER

2. Görüş	Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN
3. Ayın Yorumu	Prof. Dr. Erdoğan ALKİN
7. Ayın Sorunu	Mehmet ALP
14. Yeni Ekonomik Düzen - Az Gelişmiş Ülkeler
ve UNCTAD	Dr. Taner BERKSOY
21. Satış Yerinde Reklam	Ahmet ÖZPINAR
27. Enerji Alanında Araştırmalar	Dündar MURADOĞLU
35. Ayın Ekonomik Haberleri	***

GÖRÜŞ

Türk ekonomisi tedavi edilmesi gereken ve gerçekten olumsuz eğilimlere sahip bir ekonomidir.

Özellikle, son beş ayın fiyat artışları % 12'yi aşan bir orana yükselmiştir. Ayrıca, bu aylarda genellikle fiyatların artış seyri düşük olduğu ve asıl artışların önümüzdeki aylarda tırmandığı hatırlanırsa, bu yılın fiyat artışları yönünden rekor kırılmasının büyük olasılık taşıdığı rahatlıkla ileri sürülebilir.

Bu arada, dış ticaret açıkları ve net döviz rezervinin negatif 1 milyar 300 milyona yaklaşması, kamu ve bir ölçüde özel yatırımların durumu, işçi - işveren ilişkilerinde gerginleşme eğilimlerinin artması ve nihayet yüksek öğretimde ortaya çıkan ve süreklilik gösteren olaylar, tüm Türk ekonomisinin genel görünümünü belirleyen ana çizgiler olarak göze çarpmaktadır.

Bunlara karşı alınan tedbirler de ilginçtir. Örneğin, ithalatçı teminatlarının tamamlanması beş gün içinde yapılması kararı, aslında çok önemli bir karardır. Bu kararlar talebi kısmak ve 10 milyara varan parayı tedavülden çekerek, hiç olmazsa yıl ortasından itibaren başlayacak destekleme harcamalarının etkilerini bir ölçüde dengelemek mümkün görülmüş olabilir. Ancak, finansman sıkışıklığı yaratması ve âni olarak bu sıkışıklığa maruz kalanların ihtiyaç duydukları parayı yüksek maliyetli bile olsa sağlamak zorunda kalmaları sonucu, maliyetleri yükseltmesi ve maliyet enflasyonu olarak fiyatlara yansımaları beklenebilir.

Çok hızla giden bir arabayı âni ve şiddetli bir frenle durdurmanın tehlikeleri malumdur. Bu nedenle, yakın gelecekte dilim dilim kararı gevşeterek eski duruma dönmek ve böylece kişilerde, kaybettiğini tekrar buldurmanın psikolojik sevincini ve rahatlığını yaratmak amacı da söz konusu olabilir. Ve bunun belirtileri de kendini göstermeğe başlamıştır.

Prof. Dr. Yüksel ÜLKEN

Not: Fakültemiz mezunlar cemiyetinin yeni yönetim kurulunu ve genel başkanını kutlayan ve başarı dileklerini göndermek lûtfunda bulunan bütün dost, arkadaş ve meslekdaşlarımıza teşekkürlerimizin kabulünü ve değerli desteklerinin devamını rica ederim. Sağ olun.

Y. Ü.

Ayın Yorumu

1976 Yılı Ortasında Ekonomi

Prof. Dr. Erdoğan ALKİN

1976 yılı ekonomik açıdan hayli ilginç bir dönem oldu. İç ve özellikle dış siyasal koşulların ekonomiyi bu denli etkilediği başka hiç bir dönemi hatırlamıyoruz. Adeta her ekonomik sorunun çözümünün arkasında bir siyasal çözüm aranıyor ve her siyasal çözümsüzlük de bir takım ekonomik gerekçelere bağlanıyor.

Yıl ortasındaki sorunları şöyle sıralıyabiliriz.

— **Döviz yetersizliği** : 1975 başından bu yana hissedilen döviz yetersizliği giderek çözümsüz hale geliyor. Yılın ilk aylarında ihracatın ve ithalatın seyrine bakarak iyimser yorum yapmak en azından yanılgıya düşmektir. Çünkü 1975 den 1976 ya devreden özellikle 400.000 ton pamuk, 62.000 ton kuru üzüm ve 120.000 ton fındık stoku, ihracatı 5 aylık sürede 1 milyar dolara ulaştırmıştır ama ihracatın aylar itibariyle seyri hayli düşündürücüdür; bu seyir mevsim normallerine hızla yaklaşmış ve Mayıs ayında 1974 düzeyinin altına düşmüştür. Şu halde en iyimser tahminle yıl sonunda ihracat 1.8 milyar doları bulacaktır. İthalat, tüm transfer güçlüklerine ve dolaylı kısıtlamalara karşın geçen yılki düzeyin % 7 üstünde seyret-

mektedir. Bu seyrin devamı halinde yıl sonunda ithalât 5 milyar doları aşacak, normal bir hızlanma halinde ise en az 5.5 milyar dolar dolayında dış ticaret açığı beklenebilir. İşçi dövizlerinde önemli (% 35 dolayında) azalma görülmektedir. Yeni girişimler işçi döviz akımını en çok geçen yılki düzeyinde tutabilir. Talep yetersizliği nedeniyle değil de ilk kez bu yıl kapasite arzı yetersizliği nedeniyle turizmden beklenen döviz elde edilemeyecek. Özetleyecek olursak, görünmeyenler işlemler (hizmet satışları) dış ticaret açığının ancak 1.5 milyar dolarlık kısmını kapatabilir. Şu halde cari işlemler yıl sonunda 1.7 - 2.2 milyar dolayında açık verecektir. Olağan sermaye hareketlerinin bu açığı kapaması olanaksızdır. Olağanüstü sermaye hareketleri temininde belli güçlüklerin (ekonomik ve siyasal) olduğunu biliyoruz. Kaldı ki cari işlemler açığını kapatmak için, umulan tüm olağanüstü sermaye hareketlerinin yanında, döviz rezervlerinin tamamını katmak gerekecektir. Oysa yine dış siyasal koşullar bizi muhasebe kayıtlarında da olsa rezervleri ihtiyatta tutmaya zorlamaktadır

— **Enflasyon :** Her ekonomik nedeni ve sonucu enflasyon, 1976 yılının ilk yarısında hayli hızlı bir sıçrama göstererek 1974 yılı seyrine yaklaştı. Ankara ve İstanbul geçinme endekslerinin şimdilik toptan eşya fiyatları endeksinin altında seyretmesi hayli ilginç bir görünüm. Bu durumun, beklenen zamlarla birlikte geçinme endekslerini yıl sonunda rekor düzeye sıçratabileceğine işaret edelim. 1976 yılında toptan eşya fiyatları endeksinin % 25, geçinme endekslerinin % 30 artış göstereceği tahmin edilebilir.

Bu yıl enflasyonu hızlandırabilecek bir neden üzerinde durulmaktadır: Reel kaynakları aşan yatırım talebi. Ancak, istatistik verileri gerek yatırım talebinin gerek reel kaynakların gerçek boyutlarını vermekten uzak. Bu nedenle yatırım talebinin reel kaynakları ne oranda aştığı kesin olarak bilinmiyor. Aşırı yatırım talebinin yaratacağı enflasyonist baskıyı azaltmanın ne kadar güç olduğu ve bu açıdan aşırı yatırım (parasal) harcamalarının tüketim harcamalarından ne kadar farklı bulunduğu açık. Aşırı yatırım talebi kendi kendini besleyen enflasyonist süreci kolayca yaratır ve boyutlarını hızla büyütür. Çünkü her aşırı yatırımın yaratacağı talep fazlası, bu talep fazlasını masnetme yolunda yeni bir aşırı yatırım düzeyi yaratır.

— **İstihdam** : İşsizlik yıl başından itibaren önemini duyurmaya başladı. Önümüzdeki günlerde bu önem daha da artacak. Bunun başlıca üç nedeni var :

a) Parasal ücret yükselmeleri girişimcileri daha az emek kullanımına itiyor; b) Kentlerdeki gizli işsizler (değnekçiler, seyyar satıcılar, küçük esnafın bir kısmı vs.), parasal ücretin çekiciliği nedeniyle hızla sanayi kesimi emek arzına katılma yolundalar; c) Yatırımlardaki gecikme ve durulamalar emek talebi artışını kısıtlıyor.

— **Finansman güçlükleri** : Uzun dönemli görünüme sahip tasarruf yetersizliği dışında kısa dönemde finansman güçlüğünü arttıran iki neden var : a) Geciken transferlerin ithalatın gerçekleşme süresini 1 yıla kadar uzatması, b) İthal teminatları ile ilgili son kararlar.

— **Yatırımlarda gecikme ve durulamalar** : Yılın ilk yarısında a) kamu kesimi yatırımlarında gecikmeler ve b) özel kesim yatırımlarında durulamalar dikkate çarpıyor. Bu gecikme ve durulamaların, siyasal olanları dışında, başlıca nedenleri transfer gecikmeleri, finansman güçlükleri ve emek piyasası ile ilgili sorunlardır. Yatırımlardaki gecikme ve durulamaların, istihdam sorununa olumsuz etkileri yanında, üretimi de belli bir gecikme ile olumsuz yönde etkileyebilecekleri açıktır.

— **Sınai üretiminde yetersiz artış** : Yukarda sayılan tüm sorunlar, bu yıl sınai üretim artışının, programlananın altında kalabileceğini gösteriyor. Ancak tarımsal üretimde umulanın üstünde gerçekleşecek olan büyüme, sınai üretimdeki yavaşlamanın politik —ama yalnızca politik— sakıncasını azaltmaktadır.

— **Turizmde kapasite yetersizliği** : Bu yıl ilk kez turizmde talep yetersizliğinden değil kapasite yetersizliğinden şikâyetçiyiz. Kapasite tanımı içine yalnızca konaklama kapasitesini değil, ulaştırma vs. gibi tüm alt yapıyı da sokmak gerekir. Turizm yatırımları kapsamına resmî kuruluşların kamp inşaat harcamaları bile girdiğine göre elimizdeki kapasite rakamlarının hiç olmazsa döviz potansiyeli açısından gerçeği tam yansıtmadığı söylenebilir.

— **Vergi sisteminin hızla yozlaşması** : Son yılların enflasyon hızı, vergi yapısının, özellikle dolaysız vergi sisteminin, hızla yozlaşa-

rak, çağdaş devlet ilkesi ile bağdaşamayacak kadar çağdışı kalmasına yol açmaktadır. İçinde bulunduğumuz yıl, gelir vergisindeki progresifliğin iyice tersine döndüğünü ve düşük gelirleri cezalandırarak yüksek gelirleri görece olarak mükâfatlandığını açık bir şekilde gözlemlemeye başladık. Vergilendirilemeyen gelirlerin genellikle tüketime yönelerek enflasyonu hızlandırdığını, ve kendinden doğdukları vergi adaletsizliğini daha da şiddetlendirdiklerini unutmamalıyım.

— **Bankacılık sisteminin yozlaşması :** Türkiye’de bankacılık sistemi normal gelişiminden saparak, giderek yozlaşan bir seyir göstermektedir. Bu gidiş düzeltilmezse, sanayide monopolleşmenin engellenmesine ve kaynak dağılımı yanlışlıklarının düzeltilmesine olanak kalmıyacaktır.

Bütün bu sorunlar önemli bir nedenle kısa dönemli ve geçimi görünüyor. Daha doğrusu bu sorunların çözümü için ne derece gerçekçi önlemler alınabilir ve alınacaktır. Çünkü 1977 yılı başından başlayarak Türkiye’de, zorunlu olarak seçim ekonomisinin tüm koşulları yürürlükte olacak. Harcamalar hızla genişleyecek, destekleme alımları yüksek fiyatlarda gerçekleşecek, döviz kullanımı olabildiği kadar serbestleştirilecek, vs, vs. Sonunda 1977 Ekimindeki seçimler hangi hükümeti oluşturursa oluştursun, boyutları büyüyen sorunların altından nasıl kalkılacağı hayli düşündürücü.

Ayın Sorunu :

Türkiye - AET İlişkilerinde Yeni Yönelişler

Mehmet ALP

Türkiye - AET ilişkilerinde ortaya çıkan yeni yönelişler Türkiye ekonomisi için geçen ayın sorunu oldu. Çünkü beliren yeni yönelişler Türkiye ekonomisinin bugününü etkileyecekleri gibi sonuçları bakımından yarınını da çok büyük ölçüde etkileyecek önemde.

Önce bu yönelişlerin içinde yeşerdiği ortama bir göz atmakta yarar var. Aşağı yukarı dört yıl aradan sonra, Türkiye - AET ilişkilerinin yeniden tartışılmaya başlandığı 1976 yılı Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu buhranın derinleştiği yıl. Türkiye ekonomisi çeşitli yapısal güçlükleri yüzünden sanayi malları üretiminde zorlanıyor. Dışa bağımlı Türkiye sanayii bir yandan mevcut kapasitesini kullanamazken, bir yandan da finansman gücü içinde bunalmış durumda; hatta gelecek yıllar için beklenebilecek bir talep yetersizliğinin solugunu ensesinde duyduğu da söylenebilir. Bu durumda sanayicilerimizin AET çıkışlı bir kısım sanayi ürünlerinin 12, bir kısmının da

22 yıllık sürelerin bitiminde Türkiye'ye gümrüksüz gireceğinin düşüncesinden bile ürkmeleri normal. Bu işin bir yanı. Öte yandan, uluslararası alanda büyük siyasî cambazlıklara yeltenen hükümetin de kendisine manevra alanı açmak için zaman zaman çeşitli mihraklara kafa tutmaktan hoşlandığı bir döneme rastlıyor 1976. İşte bu ortamda bir de 1976 başında Türkiye hükümeti AET'ye ithalât konusunda yeni ödünler verince sanayicilerimiz «kazanı kaldırdı.»

Sanayicilerimiz, AET karşısında «balayı» biteli ilk kez kazan kaldırıyor değiller. Ancak, bu kadar «ileri» gittikleri hiç olmamıştı. Türkiye'deki hakim sınıfların hiç birinin AET ile olan ilişkinin özüne bir itirazı yok. Ancak her biri kendi dar grup menfaatlerini ve zaman zaman da genel hakim sınıf menfaatlerini sağlamak için AET ile ilişkilerin şu ya da bu parçasına itirazlar ileri sürerler. Bunu yaparken de «göstermelik» bir tavır içinde olduklarını söylemek mümkün değildir. İfade ettikleri gerçek dertleridir. Ancak bu sefer dertlerini ifade ederken ilişkilerin özünü eleştirir durumda buldular kendilerini.

Türkiye Sanayici ve İş Adamları Derneği Genel Sekreteri Güngör Uras 1975'in Aralık ayında AET ilişkileri konusunda yeni bir «kapitülasyon» tercihten söz ediyor ve şöyle diyordu :

«Türkiye - AET'ye hiç bir şey satamayacağına göre her şeyini AET'den nasıl alacak? Sonuç iflâs etmiş bir ekonomiye sahip, fakir topraklar üzerinde AET sermayedarlarının tarım ve sanayi işletmelerini kurmaları, bu işletmelerde bu fakir ülkenin işçilerini çalıştırıp ürettikleri malları onlara satmaları olacaktır.

Kısa vadeli amaç çirkin bir ifade ile iç piyasayı 'sömürmek'tir.»

Önce, sanayici çıkarlarını hassas ve etkin biçimde savunmasıyla ünlü Ertuğrul Soysal «AET ilişkileri konusunda özel sektörün tek yetkili organı» İktisadî Kalkınma Vakfının başına getirildi. Vakfın başındaki bir zamanlar Ticaret Odası başkanlığı da yapmış Behçet Osmanoğlu görevden uzaklaştırıldı. Çünkü tüccarlar AET ile olan ilişkilerin şimdiki halinden memnundular.

Sonra, «İzmir Toplantısı» yapıldı. Türkiye'nin bağımsız sanayileşme azminde olduğu, bu nedenle AET ilişkilerini «mümkünse mevcut anlaşmalar içinde» yeni bir statüyle ele alınıp düzenlenmesi öneril-

di. Bu öneri, «mümkün olmazsa, Ankara anlaşmasının ortadan kaldırılması» anlamını içeriyordu.

Arkasından, Nisan ayında, «Türkiye - AET ilişkileri» konulu forumda Ertuğrul Soysal, «Gümrük birliğine götüren protokolün geçersizliğine inanmıştır sanayici. Biz de biliyoruz ki gümrük birliğine hayır demek Ankara anlaşmasını reddetmek demektir. Ama sanayici bu cesareti göstermiştir. Gümrük birliği ile Türkiye Ortak Pazar karşısında sanayie Allahaismarladık demeye mecburdur.» diyordu. AET'ye karşı olarak bilinen birçok tanınmış öğretim üyesinin de çağrılı olduğu bu toplantı Türkiye - AET ilişkilerini eleştirme kampanyasının doruk noktası oldu.

Beklenen etki sağlanmış, AET resmî makamları Türkiye'nin tutumu konusunda endişelenmeye başlamışlardı. Mevcut durumu korumak bir yana, onlar Türkiye ile ilişkileri daha da geliştirmek niyetindeydiler. 1970'lerden beri süren buhranın bir kısmını atlatmışlardı ve ekonomilerinin yapısı gereği, az gelişmiş ülkelere sermaye ihraç etmek için can atıyorlardı. TUSİAD Genel Sekreteri Güngör Uras, Türkiye'ye gelen her yabancı ekonomik misyonla görüşen bir kişi olarak, 1975'in Aralık ayında şöyle diyordu :

«AET Türkiye'yi yabancı sermayeye açılmaya zorluyor. AET yetkilileri büyüyen dış ticaret açığı karşısında tek çıkar yolun Türkiye'nin yabancı sermayeye açılması olduğunu ileri sürmektedirler. AET sermayedarları üçüncü ülkelerde 'o ülkelerin ekonomilerini kurtarmaya giden, kahramanlar' gibi karşılanmayı beklemektedirler.»

İşte bu düşüncede olan AET sermayedar ve resmî yetkilileri, Türk iş adamlarıyla görüşme ve anlaşma imkânı aramaya başladılar.

Mugnonza'nın Mayıs ayı başındaki ziyareti, sanayicilerimizin Türkiye - AET ilişkileri konusundaki «radikal» tavrının değişmesinde dönüm noktası oldu. Mugnonza, bir yandan 12 ve 22 yıllık listelerde yapılması istenen değişikliklerin «görüşülebileceğini» ama bunun bir vaad olarak kabul edilmemesi gerektiğini söylemiş, öte yandan, «hatta, eğer yabancı sermaye mevzuatı, sermaye girişini teşvik eder hale getirilirse, Türkiye'ye bir kısım AET sermayesinin girebileceğini» belirtmişti. Haziran başında İstanbul'da toplanan Avrupa Konseyi Ekonomik İşler Komisyonu üyesi bir Alman milletvekili de verdiği bir

demeçte Almanya'daki Türk işçilerinin durumunu acıklı bir dille anlatıyor, «bu insanları ezilmekten kurtarmanın tek yolunun Türkiye'de AET yatırımlarının artması olduğunu, böylece kendi ülkelerinde iş bulabileceklerini» söylüyordu. Ancak Alman parlamenter, 12 ve 22 yıllık listelerin gözden geçirilmesinin AET ülkeleri tarafından kabul edileceğini sanmıyordu.

Türkiye'de AET yatırımları fikri, bulunacak her kuruş dövizin karşılığını cömertçe ödemeye amade Türk hükümetine tabii çok cazip geldi. Dışişleri Bakanlığında «bayram havası» esti. Gene hariciyecilerin önayak olduğu bir iş, Türkiye'nin dertlerine çare bulmuştu. O kadar eleştirenler şimdi neredeydi...

Sanayiciler o kadar çabuk ikna olmadılar. Mugnonza'nın ziyaretinden sonra Türk özel sektör temsilcileri ile AET resmî makamları arasındaki özel görüşmeler yoğunlaştı. İKV Genel Sekreteri Prof. Dr. Vural Savaş her Brüksel dönüşünde «müjdeler» getiriyordu. AET resmî makamları Türkiye'nin durumunu «anlayışla» karşılıyorlar ve 12 - 22 yıllık listelere bir esneklik kazandıracak tedbirleri onaylıyorlardı... Bu son haberdir. Anlaşılan anlaşma sağlanmıştı. Bu haberin geldiğinin ertesi günü, «Türkiye - AET ilişkilerinin Yeniden Düzenlenmesine İlişkin İktisadî Kalkınma Vakfı Yönetim Kurulu Raporu» Odalar Birliği Başkanı Sakıp Sabancı ve İKV Başkanı Ertuğrul Soysal tarafından, özel sektör görüşü olarak açıklandı.

Raporda, özet olarak, şu görüşlere yer veriliyordu :

«Türkiye - AET ilişkileri hem ekonomik hem de politik yönden büyük önem taşır. İki taraf arasında ekonomik ve politik yönden 'tam birleşmeyi' amaçlayan köklü bir tercih söz konusudur. Ankara anlaşması böyle bir tercihin yasal belgesidir.

Diş ekonomik ve siyasal ilişkilerde tarihî geleneğimize uygun olarak Batı Avrupa'nın hür toplumlarıyla sıkı işbirliği kurmuş olmanın ayrı bir değeri ve önemi vardır.

Türkiye - AET ilişkileri böyle bir yaklaşımla ele alınınca, bu ilişkilerin yeniden düzenlenmesinde gözetilecek esas ilke; karşılıklı anlaşmayı en çabuk ve en az tartışmalı biçimde gerçekleştirecek formleri seçmek olacaktır.

Bunun için Türkiye'nin AET'de tepki yaratacak yeni formüllerle ortaya çıkmasında şimdilik herhangi bir sebep yoktur.»

Aşağı yukarı aynı şeyleri söyleyen Kamuran İnan'ı bir süre önce adamakıllı paylayan Ertuğrul Soysal şimdi bunları bizzat söylüyor ve özel kesimin hazırladığı değişiklik önerilerini şöyle sıralıyordu :

1. Karma protokolün korunmasıyla ilgili 60'ıncı maddesi genişletilmeli, uygulaması kolaylaştırılmalı, Türk sanayileşmesini engelleyecek gelişmeleri önleyecek esneklik ve insiyatifle donatılmalıdır.

2. Türk işçilerinin serbest dolaşım koşulları açık seçik belirtilmelidir.

3. Tarım ürünlerinde Türkiye başkalarına tanınan ödünlerden otomatik olarak yararlanmalıdır.

4. Türkiye'nin üçüncü ülke ilişkileri ve koşulları AET bağılılığından arındırılmalıdır.

5. Türkiye ortak gümrük tarifesi'ne uyumda takvimle zorlanmamalıdır.»

Bunlar, bir süredir AET konusunda koparılan fırtınaya hiç de uymayan taleplerdi. Ancak, iş bu kadarla da kalmıyor, Ertuğrul Soysal «Türkiye yalnız isteyen ve yük olan bir ortak durumunda değildir.» diyerek, büyük bir alicenaplıkla (!) AET sermayesine Türkiye'de ayrıcalıklar tanınmasını öneriyor ve şöyle diyordu :

«Bunlar :

1. Alt yapı için AET girişimlerini ve sermayesini özel bir teşvik ile destekleme,

2. Kalkınma stratejimize ve planlarımıza uygun teknoloji getirmede AET sermayesi uygulanacak özel koşullar (teşvikler ve özel bürokrasi gibi) tesbit etme,

3. Turizm, ulaştırma ve servis kollarında teşvik ve kolaylıklar tanıma olarak,

özetlenebilir.»

Bu karar bile İKV yönetim kurulunda sert olduğu bildirilen tartışmalardan sonra alınmıştır. Ticaret kesimi temsilcileri AET ile ilişkilerin olduğu gibi sürmesinden yanaydılar. Nitekim kararın açıklanışından birkaç gün sonra yayınlanan İstanbul Ticaret Odası raporunda, AET'ye karşı çıkanlar sert bir dille eleştiriliyor, sanayiciler bencillikle suçlanıyordu. Mesele tüccarların dediği gibi değildi ama, sanayiciler Türkiye'nin gene oldukça uzun süreli bir geleceğini ipotek altına sokuyorlardı. Bugün, kendileri için bir miktar yol, baraj, elektrik santrali, yabancı ortak ve ithal ihtiyaçlarını karşılamak için döviz sağlayacak turizm yatırımı anlamına gelen AET yatırımları çok da uzak olmayan bir gelecekte gene bazı sanayicilerin «günah çıkartmak» zorunda kalacakları bir ortamı hazırlayacaktır. Türkiye'de yaratılan değerlerin hızlanarak Avrupa sermayedarlarının kasasına akması sanayileşmemizin esas engeli olan sermaye birikimi azlığını gidermeyecektir elbet.

Türkiye - AET ilişkilerinde görülen bu yeni yönelişler Türkiye'de sanayi bağımlılığını arttıracak nitelikte olacak, Güngör Uras'ın söylediği gibi, iç piyasayı «sömürmek» için gelecektir. Bu, ileri kapitalist - emperyalist AET ülkelerinin ekonomilerinin tabiatları gereği sermaye ihraç etme zorunda olmalarından ileri gelmektedir. Mesele, bu konuda Türkiye'nin tavrının ne olacağı ve kendi ülkesini sömürtüp sömürtmeyeceği meselesidir.

Bu durumda Türkiye AET ile olan iktisadî ilişkilerinin eşitlik içinde gelişmesini temin için bir şeyler yapmak zorundadır, ve bu konuda birçokları tarafından teslimiyetin gerekçesi olarak ileri sürülen siyasî şartlar aslında Türkiye'nin AET ülkeleri ile eşit ilişkiler geliştirebilmesinin ortamını yaratmaktadırlar. AET ülkelerinin yurt savunması için Türkiye'nin önemi büyüktür, ve bu durum iki büyük süper güce karşı bağımsızlık eğilimleri taşıyan AET ülkeleri tarafından da bilinmektedir. Türkiye'nin, bir yandan AET'nin de düşmanı olan bu güçlere karşı tavrını açıkça belirtmesi ilişkilerde eşitlik istemenin gerekçesi olacaktır. Öte yandan, AET ülkelerine, Güngör Uras'ın da dediği gibi, bir gün Türkiye iflâs masasına oturursa, o zaman kendilerine bir şey düşmeyeceği, çıkarlarının bağımsız bir Türkiye'nin varlığından yana olduğu anlatılmalıdır.

Türkiye - AET ilişkileri konusunda beliren bağımlılıktan yana yönelişler sadece Türkiye'nin ekonomik bakımdan sömürülmesi anlamına gelmemekte, aynı zamanda, yapısının yarı-bağımlı karakterini derinleşmesi ve bu yüzden her türlü emperyalist etkiye daha müsait bir duruma gelmesi anlamını da taşımaktadır. Çünkü sermaye birikimini tamamlayamamış, teknolojik bakımdan geri olan ve bağırında kapitalizm öncesi üretim ilişkilerinin kalıntılarını taşıyan bir ekonominin bağımsızlığı söz konusu olamaz.

KARANFİL ÇİÇEKEVİ

İktisatlıların Hizmetindedir.

Şişli, Halasgârgazi Cad. No. 335/A

Tel: 46 33 34

Not: Şubemiz yoktur.

Yeni Ekonomik Düzen - Azgelişmiş Ülkeler ve UNCTAD

Dr. Taner BERKSOY

Hacettepe Üniversitesi

Ekonomi Bölümü

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Mayıs 1974'de «Yeni Bir Ekonomik Düzen» kurulmasına ilişkin öneriyi benimsemesinden bu yana yurdumuzda bir süredir tartışılógelen «düzen» kavramı hızla uluslararası alanda da önem kazandı. Geçtiğimiz ay içinde Nairobi'de toplanan Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (UNCTAD) da bu noktadan hareketle uluslararası ekonomik ilişkilerde getirilmesi öngörülen yeni düzenin temel öğelerini tartışma amacı taşıyordu.

Yeni düzen kavramı 1964'den bu yana 77'ler olarak bilinen azgelişmiş ülkeler grubu tarafından tartışılıyor. Birleşmiş Milletlerin 1974 de öneriyi benimsemesinden sonra Mart 1975'te Lima'daki B. M. Sınai Kalkınma Örgütü (UNIDO) toplantısı, Eylül 1975'te B. M. olağanüstü Genel Kurul toplantısı ve halen Paris'te çalışmalarını sürdüren Kuzey - Güney diálogosu olarak bilinen toplantı gibi bir seri uluslararası konferansta da ana hatlarıyla aynı konu, yani «yeni ekonomik düzen» tartışıldı.

NEDEN YENİ EKONOMİK DÜZEN?

Yukarıda değindiğimiz gibi «yeni düzen» az gelişmiş ülkeler tarafından uzun süredir benimsenmiş bir kavramdır. Geçen 10 yıl içinde UNCTAD ve diğer uluslararası örgütler çerçevesinde ayrıcalıksız genel gümrük ödünleri, bazı hammaddeler için uluslararası anlaşmalar yapılması, dış yardım için gelişmiş ülkelere hedefler benimsetilmesi gibi konularda sınırlı da olsa bazı gelişmeler sağlanmıştır. Az gelişmiş ülkelerin uluslararası ilişkilerde elde ettiği bu tür ödünlere eski düzeni değiştirmekten çok düzenin aksadığı kabul edilen noktalarına yönelik bazı sınırlı tedbirler olarak yorumlanabilir. Oysa, bu ülkeler açısından sorun uluslararası ekonomik düzenin iyi işlememesi değil, kendi ihtiyaç ve arzularına yeterince cevap verememesi ve gelişmiş ülkelerle aralarındaki refah farkının giderek büyümesini önleyememesidir.

Gerçekten de İkinci Dünya Savaşından sonra gelişmiş batı ülkeleri hızla büyüyüp üretim kapasitelerinde önemli artışlar sağlarken az gelişmiş ülkelerin gelişmesi çok daha sınırlı olmuş ve aradaki fark giderek artmıştır (*). Örneğin, 1952 ve 1972 yılları arasında gelişmiş ülkelerin toplam millî hasılatları 1.250 milyar dolardan 3.070 milyar dolara çıkmıştır. Yirmi yılda sağlanan 1.820 milyar dolarlık bu gelir artışı dahi az gelişmiş ülkeler gelirlerinin 1972 yılındaki toplamı olan 520 milyar doların 3.5 mislidir. Öte yandan, uluslararası gelir dağılımı da az gelişmiş ülkeler açısından adaletsizdir. Bugün dünya nüfusunun % 20'sine sahip olan gelişmiş batı ülkeleri toplam dünya gelirinin % 66'sını elde ederken, nüfusun % 50'sini barındıran az gelişmiş ülkeler toplam gelirin sadece % 12.5'ünü elde ediyorlar.

Mevcut düzen uluslararası ticaret ve ödemeler açısından değerlendirildiğinde durumun yine az gelişmiş ülkeler aleyhine olduğu ve dış ekonomik ilişkilerinin bu ülkeleri önemli yükler altına soktuğu görülmektedir. Sonuç olarak, mevcut uluslararası ekonomik düzenin az gelişmiş ülkelere önemli bir yarar sağlamadığı görüşü hakim ol-

(*) UNCTAD Secreteriat — «New Dimensions and New Structures for Trade and Development», TD/183, Nairobi, May, 1976.

maktadır. Bu nedenle, kuruluşundan bu yana azgelişmiş ülkeler açısından yeni düzenin koşullarını tartışan UNCTAD toplantılarının so-nuncusu da yoğun düzen tartışmalarına sahne oldu.

UNCTAD NEDİR?

İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda savaş sırasında önem-li ölçüde aksayan uluslararası para, ticaret ve finansman mekaniz-malarını yeniden belirleyen kurallar ortaya konmuştu. Yeni uluslar-arası ticaret düzenlemesi geniş ölçüde serbest ticaret doktrinine da-yanıyor ve dünya ticaretini kısıtlayan engellerin ortadan kaldırılma-sını amaçlıyordu. Ancak takip eden yıllarda uluslararası serbest ti-caretin yapısal farklılıklar gösteren gelişmiş ülkeler ile azgelişmiş ülkeleri aynı yönde etkilemediği ve gelişmiş ülkelere önemli yararlar sağlarken, azgelişmiş ülkelerin kalkınma çabalarını destekleyen bir nitelik kazandığı görüldü. 1950'lerin sonuna doğru Latin Amerikalı iktisatçılar tarafından savunulmaya başlanan bu görüş giderek güç ka-zandı ve birçok azgelişmiş ülke tarafından benimsendi. Ünlü Arjan-tinli iktisatçı R. Prebisch'in girişimi ile 1964 ilkbaharında Cenevre'de Birleşmiş Milletlerin gözetim ve denetiminde iktisadî kalkınma süre-cinde uluslararası ticaretin doğurduğu sorunları tartışacak bir konfe-rans toplanmasına karar verildi. «Birleşmiş Milletler Kalkınma ve Ti-carett Konferansı» olarak anılan bu konferans kısaltılmış adıyla UNCTAD örgütünün doğumuna yol açtı. B. M. Genel Kurulu, Aralık 1964'de konferansın sürekli bir örgüt haline getirilip Birleşmiş Mil-letler örgütü içinde çalışmasını kabul etti. Dolayısı ile ilk UNCTAD toplantısının en önemli başarısı kısa sürede kendisini sürekli bir ör-güt olarak benimsetmesi oldu. İkinci UNCTAD toplantısı 1968'de Ye-ni Delhi'de, üçüncü toplantı 1972'de Santiago'da ve nihayet dördün-cü UNCTAD toplantısı da geçtiğimiz ay Nairobi'de toplandı.

UNCTAD amacını «azgelişmiş ülkelerin kalkınmasını hızlandır-maya yönelik ve tüm ülkeler tarafından benimsenebilecek bir dizi ekonomi politikası geliştirmek» olarak tanımlıyor. Bu geniş çerçeve içinde gelişmiş ve azgelişmiş ülkelere uygulanan ve dış ticaret, dış ödemeler ve iktisadî kalkınmada etkili olabilecek tüm ekonomi poli-tikası tedbirleri kapsanıyor. Örgütün içinde bu amaca yönelik güçlü bir azgelişmiş ülkeler grubu oluşmuştur. UNCTAD'ın kurucusu sayı-

lan Prebisch 1964'de azgelişmiş ülkeleri uluslararası ticaret sorunları karşısında ortak bir davranış almaya ikna ederek 77'ler grubu olarak bilinen azgelişmiş ülkeler grubunun oluşumunu sağlamıştı. Bugün UNCTAD'a 152 ülke üye iken 77'ler grubunun üye sayısı 110'a çıkmıştır. Gerçekten kalkınmaya ilişkin önemli sorunların tartışıldığı UNCTAD toplantılarının en önemli eksiği alınan kararların bağlayıcı niteliğinin olmamasıdır. Dolayısıyla üye ülkelerin çok sayıda temsilciyle katıldığı, haftalarca süren konferanslar çoğu kez gündemindeki maddelerin eni konu tartışılmasıyla yetinmek zorunda kalmaktadır.

UNCTAD'da NELER TARTIŞILIYOR?

Uluslararası ticarette eski - yeni düzen tartışmalarının azgelişmiş ülkeler açısından pek de yeni bir olgu olmadığına işaret ettik. Kapsamı günümüzdeki tartışmalardan çok daha sınırlı olmakla beraber 1964'deki ilk UNCTAD toplantısında eski ticaret düzeninin değiştirilmesi ve azgelişmiş ülkelere olanaklar sağlayacak yeni bir düzen kurulması görüşü Konferansın Genel Sekreteri Prebisch tarafından önerilmişti. En radikal görüş ise azgelişmiş ülkelerin, savaş sonrasında egemen olan serbest ticaret anlayışına tamamen ters olarak, gelişmiş ülke piyasalarına girebilmelerine olanak sağlayacak ayrıcalıksız genel gümrük ödünleri istemeleriydi. Bu isteğin yanısıra gündemde hammadde fiyatlarındaki istikrarsızlığı giderici uluslararası stoklama anlaşmaları yapılması, azgelişmiş ülkelerin, fiyat değişimleri nedeniyle uğradıkları gelir kayıplarını telâfi edecek bir finansman mekanizması kurulması, kalkınmanın finansmanı için gerekli dış yardımın sağlanması, ve azgelişmiş ülkelerin giderek artan borç yüklerinin hafifletilmesi gibi geniş kapsamlı konular vardı.

UNCTAD I'nın gündeminde en önem verilen sorun dış ticaret hadlerinin hammadde fiyatlarındaki sürekli düşüşler nedeni ile bu malların satıcısı olan azgelişmiş ülkeler aleyhine seyretmesine karşılık bunu önleyecek tedbirler alınması idi. Bir öneri hammaddeler için anlaşmalar yapıp uluslararası stoklama politikası yoluyla fiyat dalgalanmalarını önlemektir. Diğer bir öneri ise aşırı fiyat hareketleri halinde azgelişmiş ülkelerin uğrayacağı döviz kayıplarının gelişmiş ülkeler tarafından telâfi edilmesini sağlamaktır. 1964'de ve sonraki yıllarda bu konuda önemli bir gelişme sağlanamadı. Bazı batılı ülkeler azgelişmiş ülkelerin ihraç edeceği yarı-mamûl mallara gümrük ödünleri ver-

meyi benimsediyse de, 1964'de istenen genel ödünler konusunda da önemli bir adım atılamadı.

1968'de ikinci kez toplanan UNCTAD'ın gündeminde ilk toplantıda tartışılan tüm sorunlar yeniden yer aldı. Ancak bu toplantıda ağırlık noktası hammaddeler ve fiatlardan çok mamul ve yarı-mamüller için istenen genel gümrük ödünlerine kaydı. 1968 Yeni Delhi toplantısı en önemli başarısını da bu noktada kaydetti. Baştan beri ödünlere karşı olan ABD ikna edilememekle birlikte diğer birçok gelişmiş ülke fikri benimsedi.

1972'de toplanan UNCTAD III'ün gündemi ana hatlarıyla yine aynı konuları kapsamakla birlikte bu kez ağırlık uluslararası para sisteminin aksaklıklarının eleştirilmesine kaydı. Azgelişmiş ülkeler altın fiatlarının artması sonucu artan uluslararası likiditeden «özel çekme hakları» bağlantıları nedeniyle yeterince yararlanamadıklarını öne sürerek uluslararası parasal sorunlarda daha çok söz hakkı istiyorlardı. Santiago toplantısı sert tartışmalara sahne olarak gündemdeki konulara ilişkin önemli bir gelişme sağlamaksızın dağıldı.

UNCTAD IV'de NELER TARTIŞILDI?

UNCTAD'ın 1976 Nairobi toplantısının gündemi de öncekilerden önemli bir fark göstermiyor. Yine hammadde fiatları ve stoklama sorunları, mamul ve yarı-mamul mallar ticareti, para ve finansman sorunları gündemin ana maddelerini oluştururken azgelişmiş ülkelere teknoloji transferinin yarattığı sorunlar, önemli boyutlara ulaşan borç yüklerine çözüm getirilmesi, azgelişmiş ekonomilerin kendi aralarında işbirliği olanakları, çok geri kalmış ülkelerin özel sorunları ve sosyalist blok ülkeleri ile ticaretin geliştirilmesi gibi konularda gündeme alınarak tartışıldı.

Hammaddeler konusunda tartışmanın konusu ilk toplantıdan bu yana süregelen tartışmalardan pek farklı değildi. 1972 - 1974 yıllarında hammadde fiatlarındaki genel artıştan yararlanan azgelişmiş ülkeler 1974'den bu yana gelişmiş ülkelerde ortaya çıkan kriz sonucu hammadde talep ve fiatlarındaki önemli düşüşlerden zarar gördüler. Böylelikle hammadde fiatlarını stabilize edecek tedbirler UNCTAD IV'ün gündeminde en önemli madde olarak yer aldı. Azgelişmiş ülkeler grubu önemli sayılan 10 - 12 hammadde için uluslar-

arası stoklama politikasını finanse edecek ve yürütecek ortak bir fon kurulması, fiat hareketlerinin az gelişmiş ülkelerin ihrac gelirleri üzerindeki etkilerini bertaraf edecek «telâfi edici finansman»a başvurulması ve nihayet hammadde fiatlarını gelişmiş ülkelerin ihrac ettikleri mamûl mallar fiatlarındaki değişmelere bağlayıcı «fiat indexlemesi» gibi görüşleri savundular. Gelişmiş ülkelerin ise bu konuda bir fikir birliği içinde olmadığı görüldü. Konu üzerinde önemli bir girişim ABD'nin «Uluslararası Kaynaklar Bankası» kurulması önerisi oldu. Konferans sonunda ABD teklifi ufak bir çoğunlukla red edilirken hammaddeler konusunu görüşmeye devam etmek üzere UNCTAD'ın önümüzdeki Mart ayında tekrar toplanmasına karar verildi. Uzmanlar bu kararın alınmasının UNCTAD IV'ün en önemli somut başarısı olduğu görüşünde birleşiyorlar.

Mamûl ve yarı-mamûl mallar konusundaki tartışmalar somut bir uzlaşma olmaksızın bazı temennilerin ortaya atılmasıyla sonuçlandı. Bu konuda az gelişmiş ülkeler özellikle «Genel gümrük ödünleri sistemi»nin genişletilmesi ve bu yoldan gelişmiş ülkelerin mamûl piyasalarındaki korumanın azaltılması ve az gelişmiş ülkelerin toplam ihracatının % 40'ını kontrol ettiği öne sürülen çok uluslu şirketlerin bu ülkelerin mamûl ihracat kapasitelerini arttırıcı yönde katkıda bulunacak biçimde yeniden düzenlenip kontrol altına alınmasını savundular.

Konferansta nisbeten başarı sağlanan diğer bir konu az gelişmiş ülkelerin önemli boyutlara ulaşmış olan dış borçlarına bir çözüm getirilmesi ile ilgiliydi. Bu noktada az gelişmiş ülkelerin acil sorunu bu borçların konsolide edilmesi idi. Uzun dönemli çözüm olarak da koşulları elverişli olan resmî yardımların arttırılması, kalkınma bankalarının faaliyetlerinin genişletilmesi ve özel çekme haklarının kalkınmanın finansmanında kullanılabilecek biçimde yeniden düzenlenmesi gibi tedbirler öneriliyordu. Konferans sonucunda bazı az gelişmiş ülkelerin dış borçlarının ödenmesinde kolaylıklar sağlanacağı şeklinde pek de bağlayıcı görünmeyen bir sonuç elde edildi.

SONUÇ :

Nairobi toplantısının sonuçlarını değerlendirirken UNCTAD'ın çok başarılı olduğunu söylemek olanaksız. Özellikle «yeni düzen»

kurulması açısından önemli bir adım atıldığı söylenemez. UNCTAD IV de aynı kendinden öncekiler gibi kalkınmaya ilişkin önemli sorunların tartışıldığı fakat somut, bağlayıcı kararlar doğuracak uzlaşmanın sağlanamadığı bir toplantı olarak anılacak. Gelişmiş ve az-gelişmiş ülkeler arasındaki çıkar farkları her iki grubun hem «düzen» hem de «düzen değişmesi» anlayışlarını farklı kılıyor. Kaldı ki bu iki grubun kendi aralarında da tam ve kesin bir fikir birliği içinde olmadıkları gözleniyor.

Uluslararası düzeni değiştirmede umudunu UNCTAD ve benzeri toplantılara bağlayanların bir kez daha yanıldığı kuşkusuz. Zaten belki bu tür çabalardan böylesine büyük sonuçlar beklemek anlamsız. Ancak düzenin tüm sorunlarının kapsamlı tartışmalara konu edilmesi bir başarı sayılırsa, UNCTAD IV'ün böyle bir başarı sağladığını söylemek mümkündür.

Satış Yerinde Reklam

Ahmet ÖZPINAR

Günümüz kitle üretim ve tüketiminin gelişmesi ile, satış teknikleri de büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Bir satış promosyon tekniği olan satış yerinde reklâm da bunlardan biridir. Satış yerinde yapılan faaliyetlerin tümünü kapsayan satış yerinde reklâm, bir marka için satış yerinde yapılan bütün reklâm gösterilerini kapsayan faaliyetler dizisidir. Bu dizi, satış yerinde yapılan reklâmın yanı sıra, satış promosyonunu, animasyonunu da bir araya getirmek eğilimindedir.

Bu şekilde tanımlanabilecek satış yerinde reklâmın, temel özellikleri şunlardır :

1. Satış yerinde reklâm, sebepli haber iletme niteliğine bağlı olarak reklâma destek olur.
2. Satış yerinde reklâm perakendecinin özel çaba ve girişkenliğinin dışında, bir duyurma faaliyetidir.
3. Herhangi bir satış yerinde mevcut olan satış yerinde reklâm, her şeyden önce bir reklâm türüdür. Bu nedenle hem bir reklâm düzeni, hem de satışların bir promosyon dalı olarak incelenebilir.

4. Haber alma ve sergilemede satış yerinde reklâm; ürünün sergilendiği yerdeki belli bir slogan yani daha önce halkın öğrendiği bir işaret veya amblem malzemesidir.

5. Satış yerinde reklâm, karışık bir teknik niteliği arz eder. Çünkü bir taraftan reklâm, diğer taraftan satış promosyonu ve alım satım fiili ile işbirliği halindedir.

A — Satış yerinde reklâmın gerekliliği.

Çok kısa olarak satış yerinde reklâm, reklâmcılığın belli bir noksanlığını doldurmak suretiyle, gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bilindiği gibi reklâmcılık, tüketiciyi satın almaya uygun bir ortam içine iten psikolojik bir baskı tekniğidir. Buna göre reklâm, şunları var-sayar :

a. Devamlı tekrar yolu ile, markanın akılda kalmasını sağlayacak güçte bir ağırlık temin eder.

b. Kişinin duygulanmasını mümkün kılmaya yeterli bir vurgu sağlar.

Reklâmın psikolojik baskısı altında, eğer tüketici belirli bir kanaate ulaşmış ise, bu, derinlemesine olmuş demektir. Zira reklâmla verilen bildiri —mesaj—, yerini bulup oturuncaya kadar pek çok zaman geçmiştir. Buna mukabil reklâmın en menfi ve zayıf olduğu noktalardan biri; tüketicinin bildiriden uygulandığı andan, ürünü satın alacağı ana kadar geçen süre arasında kalan «ölü zaman» dır. Bu ölü zaman içerisinde reklâmın uyandırdığı veya uyandırmak istediği etki, yavaş yavaş kaybolur. Söz konusu bu sürenin mümkün olduğu kadar kısaltılması elzemdir. Bu ise ancak satış yerinde reklâm ile gerçekleştirilebilir. Zira bir reklâm bildirisinin hemen arkasından, istenilen satışlar tahrik yolu ile kendiliğinden sağlanmış olur.

B — Satış yerinde reklâmın rolü.

Satış yerinde reklâmın rolü, iki faaliyet halinde ortaya çıkmaktadır :

1. Perakendeci seviyesinde yapılan faaliyetler :

En önemli rollerden biri olan bu faaliyet, perakendeciye yakınlaşmak ve onun söz konusu marka hakkında iyi niyetli olmasını elde edebilmek amacıyla geliştirilmiştir. Nitekim satış yerinde reklâm malzemesinin satış yerindeki faydaları oldukça fazladır :

- a — Satışa yardım eder,
- b — Satış reklâmlarında artış sağlar,
- c — Self-servislerde, süper-market veya umumî mağazalarda daha büyük yararlar temin eder,
- d — Satış yerinde reklâm malzemeleri sayesinde perakendeciler, halkı satın almaya iten bir hava yaratırlar,
- e — Satış yerinde reklâm son olarak, ürünün canlılık kazanmasını sağlar.

2. Halk seviyesinde yapılan faaliyetler :

Bu kademedeki satış yerinde reklâm; basın, TV., radyo, sinema ve afişin etkilerine ek olarak büyük bir ihtimalle sonucu tesbitte en önemli rolü oynayacaktır. Satış yerinde reklâmın sağladığı, bu alandaki faydalar da şunlardır :

- a — Satış yerinde reklâm, reklâmı somutlaştırır. Reklâmı daha önce algılamış olan tüketici için, bu kademe her şeyden önce daha önemli olmaktadır.
- b — Reklâmı hatırlatıcı olarak fayda temin eder.
- c — Spontane yani kendiliğinden satışlar sağlar.
- d — Satış yerinde o ürüne canlı gibi bir hareketlilik kazandırır.
- e — Satış yerinde reklâm, halka bilgi verir.
- C — Satış yerinde reklâmın özellikleri.

Satış yerinde reklâm, bir hayli karmaşık bir faaliyet mahiyeti arz etmektedir. Hem halkın ve hem de perakendecinin üzerinde etkiler yapan bu teknik, pazarlamanın tek bir dalına bağlı değildir. Nitekim satış yerinde reklâm, gerek reklâm haberciliği yaparak ve gerekse promosyon baskısını yerine getirerek iki yönlü özellik gösterir :

1. Reklâm Haberciliği.

Şurası muhakkaktır ki satış yerinde reklâm her şeyden önce, reklâmcı bir bünye gösterir. Ancak bu teknik; TV., radyo, sinema ve basında olduğu gibi halka değil, kişinin kendisine seslenir. Bunun yanı sıra satış yerinde reklâm, önceden yapılmış bir reklâmı hatırlatırken; bir afiş gibi, çok kısa fakat ana hatlarıyla bunu yapmak zorundadır. Bu açıdan afişçiliğe benzer ortak yanları şunlardır :

- a — Bir resmin üzerine yazılı bir bildiriye işler,
- b — Satış yerinde, tekrarlama yolu ile müşteride yerleşmiş bir fikir bırakır,
- c — Hızla dikkati çeker,
- d — Vermek istediği bilgiyi derhal verir,
- e — Tüketicuyu derhal satın almaya teşvik eder,
- f — Genel bir reklâm kampanyasına bağlı olduğunu bildirerek müşteride güven yaratır.

2. Promosyon baskısı.

Satış yerinde reklâm, tüketiciyi derhal satın almaya zorlar. Gelişmiş ülkelerde firmalar, bu tekniğin en etkili satış promosyonları kadar kuvvetli olduğunu bilmektedirler. En son dakikada yani karar anında işin içine giren promosyon baskısı, adetâ fizikî bir baskıdır. «Ağızların suyunu akıtan X.» gibi bir satış yerinde reklâm, müşteriye dayanılmaz bir satın alma isteği yaratacaktır.

D — Satış yerinde reklâmın kullanıldığı yerler.

Aslında kullanma yeri olarak satış yerinde reklâm, büyük bir elastikiyet arz eder ve bu yüzden de bir ürünün hayatı boyunca kullanılabilir. Söz konusu kullanım yerleri şu şekilde sıralanabilir :

1. Bir ürünün piyasaya sürülmesinde; burada satış yerinde reklâm, halka ilk duyuru için, tadil edilmiş bir ürünün piyasaya sürülmesinde, bir ürünün denenmesinde, birbirini izleyen tam bir dizinin lanse edilmesinde, bir ürünün yeni bir sektöre geçişinde kullanılır.

2. Halka duyuru sırasında, satış yerinde reklâm; markanın tanıtılması, bir ürünün lehinde kanıtlar ileri sürme, reklâmcı hatırlatma, ikinci derecede duyuru, bir markanın dinamikleşmesi ve değişik halk kitlelerinin arasına girme konularında kullanılır.

3. Bir ürünün satışlarında gelişme esnasında satış yerinde reklâm; stokların sürümü, belirli dönemlerde satışlarda artışlar sağlamak, satıcının tatmini, bir satınalma alışkanlığının yaratılması, bir rekabet saldırısına uğrayan ürünlere destek, bir markanın gençleşmesi, perakendecinin iyi niyetini sağlama ve ticarî gayreti destekleme konularında kullanılır.

4. Satışların canlılaşması alanında satış yerinde reklâm, bir hava - ortam yaratma, duyurma gayreti, satışa yardım ve promosyon faaliyetlerinin gerçekleştirilmesi konularında kullanılır.

E — Satış yerinde reklâmın malzemeleri ve bunların seçimi.

Satış yerinde reklâm malzemelerini, iki ana gruba ayırmak mümkündür :

1. Satış yerinde reklâmın dış malzemeleri : Bu tip malzemelerin görevi, halkın ilgisini çekmek ve kişileri birer müşteri haline getirmektir. Bunun için söz konusu çağrının - bildirinin, her şeyden önce ilgi çekici olması elzemdir. Bu malzemeler içerisinde bir markayı ifade edebilecek her türlü işaretlemeleri, belirli ürünleri takdim edebilecek sergilemeleri göstermek mümkündür. Diğer spesifik örnekler ise vitrin, tabelâ, pankrat, çıkartma, ışıklı pano ve küçük afişlerdir.

2. Satış yerinde reklâmın iç malzemeleri : Buradaki malzemeler, müşteriyi satın alan kişi haline getirmek için, mağaza içinde kullanılan ve uygulanan her türlü faaliyetlerdir. Bu alanda kullanılan malzemeler, özellikle reklâmcı olmaktan çok, direkt olarak satış işine yarayacak özelliktedirler. Örneğin dağıtım yapan propagandistler, afişler, oklar, tezgâh - mobilyalar, ışık oyunları, ses oyunları vb. gibi.

Bu malzemelerin kullanılabilmesi için, her şeyden önce satış yerinde reklâm kampanyasının hazırlanması ve hedeflerinin tesbit edilmiş olması gereklidir. Bu hedeflerin izlenmesi ile, kullanılabilen belirlenmiş tip malzemeler seçilebilir. Onun için önce varılması istenen ga-

yeleri öngören bir sınıflandırma yapılır ve gayeye uygun malzemeler seçilir, gerektiğinde küçük değişiklikler yapılır.

F — Satış yerinde reklâmın bugünkü uygulaması.

Özellikle gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar sonucunda, satın alma durumundan hemen önce algılanan bildirinin en etkilisi olduğu ortaya çıkmıştır. Buna paralel araştırmalarda ise, odyo-visüel yani görerek ve işiterek yapılan satış yerinde reklâm faaliyetlerinin, fevkalâde güçlü oldukları ispatlanmıştır. Bunun neticesinde satış yerinde reklâmın modern tekniklerini şu şekilde tasnif etmek kabildir :

1. Televizyonun kullanılması alanında; ilk aşamada kapalı devre televizyon sistemi söz konusudur. Bu sistem daha çok süper-market tipi mağazalarda uygulanmaktadır. İkinci aşamada bazı görüntüleri bir kamera ile tesbit ederek, manyetik bant üzerine kaydedip, mağazada devamlı olarak gösterilme sistemi yani Manyetoskop yolu yer almaktadır. Bir başka yol olarak da Kameskop söz konusu olup, baş tarafı sonuna eklenmiş bir filmin günde hemen hemen 500 kez gösterilme tekniğidir.

2. Ses tesisatı alanında, mağazalarda reklâm bildirilerinin müzikle beraber tekrarı söz konusudur.

3. Satış yerinde reklâm alım-satımı konusunda en yaygın örnek, özellikle self-servis mağazalarda kullanılan alış-veriş arabalarıdır.

4. Kokulu satış yerinde reklâm halka, duyuları aracılığı ile erişmektedir.

5. Bir diğer duyu yolu ile müşteriye ulaşma yolu da, tadına bakma usulüdür.

6. Satış yerinde reklâmın görme sistemi ise, bazı ürünlerin o anda görünüp - hatırlanması ile satın alınmasını temin eder.

Bugünün kitle üretimi ve kıyasıya rekabetli piyasasında, tipleri ve markaları binleri bulan ürünleri satmak, bir takım sattırıcı teknikleri kullanmakla kabil olabilmektedir. Bu alanda çok mühim bir yeri dolduran satış yerinde reklâm tekniği ise, markaların satış yerinde mevcudiyetini etkili hale getirmek için daima teknik ilerlemeler peşinde koşan bir dal haline gelmiştir.

Enerji Alanında Araştırma ve Gelişmeler, Çalışmaların Tahlili (x)

Çevi. Dündar MURADOĞLU

(T. C. Merkez Bankası

Teftiş Kurulu Bşk.)

O C D E'ye bağlı Uluslararası Enerji Ajansı'nın araştırma-geliştirme programı yeni bir safhaya girmiş bulunmaktadır.

I. Söz konusu Ajans'ın üyeleri arasında, 20 kasım 1975 de bir **kaynakların taahhüdü** anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşmalar, hepsi de kömür konusunda olmak üzere, beş tanedir.

Birinci anlaşma, İngilterede A. Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fed. Almanya tarafından birlikte finanse edilmek suretiyle ve üç yıllık bir dönem içinde toplam 20 milyon dolara eşdeğer bir tutara malolmak üzere, büyük ölçekli, yanan akıcı madde yataklarının deneysel olarak işletilmesi için bir tesis yapımının sağlanmasını amaçlamaktadır. Kö-

(*) «l'Observateur de l'OCDE» Dergisinden alınmıştır.

mürün yanması ile ilgili diğer tekniklerle karşılaştırıldığında, yeni kuruluşun daha müessir ve daha az kirletici olacağı anlaşılmaktadır. Bina-enaleyh söz konusu tesisin, O C D E ülkelerine sahip bulundukları çok büyük kömür rezervlerini işletmeleri hususunda büyük yardımcı doku-nabilecektir.

Kömürle ilgili diğer anlaşmalar (Fed. Almanya, Avusturya, Belçika, İspanya, A. Birleşik Devletleri, İtalya, Hollanda, İngiltere, İsveç ve Türkiye'nin aralarında çeşitli gruplaşmalarla yapmış oldukları muhtelif anlaşmaları kapsamaktadır) aşağıdaki alanlarda bilinebilen ve sıralanabilen şekilleri temsil etmeyi reddeden bilgi alış verişi merkezleri kurulmasını öngörmektedir: Teknik, ekonomik değerlendirmeler, rezervler konusunda veriler, maden ocaklarına ait donatım.

2. Genel olarak, doğrudan doğruya Uluslararası Enerji Ajansı'nın Yönetim Komitesi'nin yerine geçen ve enerji alanında araştırma - geliştirme yapılması amacıyla bir komitenin vücuda getirilmesi sonucunda Ajansın yapısında araştırma - geliştirme çalışmaları giderek artan bir önem kazanmış olacaktır.

3. Daha önceleri belirlenmiş dokuz büyük konudan başka, araştırma-geliştirme konusundaki keşif faaliyetiyle ilgili olarak yedi yeni alan daha seçilmiş bulunmaktadır. Bu tercihler, kazanılmış teknik tecrübeler, ortak çıkarların aynı yöne yönelmeleri ve makul bir süre içinde kaynakların taahhüdünü de içine alan bir anlaşmaya varılması ihtimali de gözönünde tutulmak suretiyle, olaylara dayalı gözlemlerle yönetilmiştir.

4. Olaylara dayanan bu yakınlaşmayı tamamlamak amacıyla, A. Birleşik Devletlerindeki Brookhaven ve Fed. Almanyadaki Jülich'de çalışma ekipleri bulunan, yeni bir stratejik planlama grubu kurulması gerekmektedir. Uluslararası Enerji Ajansı'nā üye bulunan ülkelerdeki enerjiye ait uzun vâdeli duruma ilişkin çeşitli taslaklar dikkate alınacak (örneğin: Elektriklenmeğe doğru itiş, yeni girişimlerin bulunmayışı, sınırlı nükleer enerji, bütün endüstri yapım kollarıyla ilgili tedbirler) ve araştırma-geliştirme ile ilgili tercihlerin her birinin yansımaları (malîyet masrafları, güçlükler, süre, tercihler v.b.) belirlemek için sistemlerin tahliline ait yöntem kullanılacaktır. Böyle stratejik bir planlamanın, her ülkeye düşen araştırma-geliştirme yükümlülüğünü programlamasına yardımcı olacağı ve uluslararası sıralanma bakımından

yararlı bulunan projeleri ortaya sereceği ve nihayet Uluslararası Enerji Ajansının işbirliği sayesinde araştırma programında giderek artan bir rasyonalizasyon sağlayacağı umulmaktadır.

Mevcut Projeler : Çalışmalardaki İlerleme Durumu.

Termik Döküntülerin Kullanımı

Pilot ülke : Fed. Almanya

Elektrik üretimi için tüketilen enerjinin üçte ikisi kadarı ısı olarak kaybedilmiştir. Bundan dolayıdır ki ısının düşük sıcaklıkta karşılanması imkânlarının tetkikine başlanmıştır. Bu incelemelerin çerçevesi içinde ilgili ülkeler, yerleşme bölgelerinde ısı talebinin «haritasını çizmek» tekniği konusunda bilgi mübadelesi yapmaktadırlar.

Yeraltı göllerinde veya uygun bir biçimde tecrit edilmiş diğer su haznelerinde tortu bırakan bu ısının büyük ölçekte stok edilmesi konusundaki araştırmalar da devam etmektedir.

Şehirlere ve Sanayie Ait Artıklar

Pilot ülke : Hollanda

Artıkları, yakma veya sıcaklıkla kimyasal ayrıştırma sureti ile buhar ve elektrik üretmek veya bunları gaz ve sıvı şeklinde yakıt haline dönüştürmek mümkündür. Aynı zamanda cam, kâğıt, maden ve diğer malzemelerle ilgili olarak ve yeni gelişmelere uymak üzere yapılan ek eğitim sayesinde enerji tasarrufu imkânları da incelenmektedir.

Sudan Hidrojen Üretimi

Pilot Teşkilât

Avrupa Ekonomik Topluluğu Komisyonu

Alışılmış yakıtların yerini almak üzere üç özelliğe sahip hidrojen, yerleşme yerlerinin ısıtılması, ulaşım vasıtalarına yakıt sağlanması ve elektrik üretimi için elverişli bir hale gelmektedir: Zira hidrojen temizdir, taşınması kolaydır ve «stok edilebilir» bir enerji şeklini teşkil etmektedir. Elektrolitik ayrışma veya sudan, termoşimi, yani kimyanın ısı bölümü ile ilgili çalışmalar vasıtasıyla hidrojen üretilmesi tekniği konusundaki değerlendirmeler devam etmektedir.

Kömür Teknolojisi

Pilot ülke : İngiltere

1975 kasımında imzalanan beş anlaşmadan başka, Uluslararası Enerji Ajansı, işbirliği halindeki projeler çerçevesi dahilinde, mevcut bulunan kömürle ilgili teknolojilerin yaygınlaşması imkânlarını (gazlaştırma kuruluşlarının artırılması, daha yüksek basınç ve ısı kullanımı ve oksijenin yerini havanın alması) incelenmektedir.

Nükleer Güven

Pilot Teşkilât: Nükleer enerji ve bununla ilgili ülkeler bakımından O C D E Ajansı

Nükleer enerji, petrolün yerini aldığı ve reaktör hadlerinin üretilmesi konusunda önemli bir rol oynadığı gibi bireysel olarak ülkeler düzeyindeki çalışmaların maliyet masraflarını, bu tesislerin güvenliğini amaçlayarak, sınırlayabilmektedir. Günümüzde, bilhassa âdi su ile çalışan reaktörler esas alınarak yönetilen üç faaliyet bu alanda devam etmektedir.

— Nükleer Enerji Ajansı tarafından, Uluslararası Enerji Ajansı namına nükleer güvenlik konusundaki araştırmaların bir göstergesi olarak yapılan derlemesi.

— Nükleer Enerji Ajansı Komitesi çerçevesi dahilinde ve kuruluşların güvenliği konusunda ve nükleer güvenlikle ilgili araştırmalar alanında çok yanlı bir mübadele anlaşmasının yapılması.

— Fed. Almanyada, Japonyada, İsveçte ve A. Birleşik Devletlerindeki tesislerde, güvenlikle ilgili incelemeler için deneysel programlara katılma. Bu programlar ulusal fonlarla finanse edilmektedir ve yüzlerce milyon dolarlık yatırımların kullanılması ile uygulanmaktadır.

Radyoaktif Kalıntıların Yönetimi

Pilot Teşkilât: Nükleer Enerji Ajansı

Pek yakında, jeolojik oluşumlardaki yüksek radyoaktif artıkların boşaltılıp temizlenmesi konusundaki deneylerle ilgili bir anlaşmanın yapılması muhtemeldir. Yüksek aktiviteye sahip artıkların gereği gibi

hazırlanması ve stok edilmesi konusunda deneysel bir programın uzun çalışmalar sonucunda hazırlanması uzun vadeli bir hedefi teşkil etmektedir. Bu arada Nükleer Enerji Ajansı tarafından, radyoaktif artıkların yönetimi alanında yapılan araştırma-geliştirme çalışmaları bilgi alıp verme yoğunluğu konusunda vücuda getirilmiş uzman bir Komite bünyesinde sürdürülmektedir.

Enerji Tasarrufunu Kolaylaştıran Teknikler

Pilot ülke : A. Birleşik Devletleri

Burada süratli neticeler elde edilmesi mümkündür; Uluslararası Enerji Ajansı ısı pompaları ve yapıların teknik özelliklerinin değerlendirilmesiyle ilgili teknikler konusuna parmak basmıştır. Gelecekteki işbirliği faaliyetiyle alakalı projeler, ikamet binalarında kullanılan sıcak suyun mevsimlik olarak stok edilmesi ve bazan çok değişik ve pek yaygın sanayi dallarına etkili bir biçimde uygulanabilen çeşitli ısı nakli teknikleri doğrultusunda yöneltilmektedir.

Kontrollü Termonükleer Kaynaşma

Pilot teşkilât : Avrupa Ortak Pazar Komisyonu

Bu faaliyet, aynı zamanda ticari niteliği haiz bulunacak ve ilk örneğin gösterilmesi amacıyla bir tesis yapılmasının mümkün ve şayanı temenni olduğu varsayımından meydana gelmektedir. Kontrollü kaynaşmanın tepkisi gerçekleşmiş olacağı farzedilse bile, bu ilk örnek mahiyetindeki tesis için gerekli karmaşık malzemelerin yeniden sağlanması sorunu ortaya çıkmaktadır. Bu maksatla Los Alamos'da (Yeni Meksikada, A. B. D.) yoğun bir nötron kaynağının yapımı imkân dahiline girmiş olacaktır. Böyle bir kaynak, termonükleer tepkilerle ilgili koşullarda bu gibi malzemeye test uygulanmasına olanak sağlayacaktır esasen birçok üye ülke, buluşlarla ilgili incelemelere bağlı araştırma-geliştirme çalışmaları konusunda bir anlaşma imzalamaya hazır bulunmaktadır. Gelecekteki reaktörlerin kaynaşmasında kullanılacak malzemelere test uygulanmasına tahsis edilmiş diğer nötron kaynakları konusunda işbirliği programları düzenlemek amacıyla tartışmalar sürdürülmektedir. İşbirliği programları bakımından bir yarar sağlamağa elverişli görünen diğer araştırma konuları özellikle, çok büyük boyutlu deneysel kuruluşları, çok fazla iletken

mıknatısları ve plazma ile sınır birliğini çevreleyen karşılıklı etkileri kapsamaktadır.

Güneş Enerjisi

Pilot ülke : Japonya

1976 başlarında, güneş vasıtasıyla ısınma, soğutma sistemleri ve ikamet binalarında sıcak su tedariki konularında işbirliği programları tertiplenmesi maksadiyle yapılan görüşmeler çok ilerlemiştir.

Diğer ortak bir çalışma da, güneş ışıltaması ve ölçme yöntemleriyle ilgili etkenlerin daha iyi anlaşılabilmesi için yapılmaktadır.

Araştırma - Geliştirme İle Alâkalı Yedi Alan Yüksek Isıya Sahip Reaktörler Kullanılması

Pilot ülke : Fed. Almanya

Kimya sanayii, kömürden gaz elde etme, sudan hidrojen istihsalı maksadiyle uygulanan yöntemler için gerekli ısının üretimi, yüksek ısı reaktörlerin istimalini icap ettirmektedir. Sanayi üretim yöntemlerinde (elektrik üretimi ve suyu tuzdan arındırma işi dışında) kullanılmak üzere yeteri kadar yüksek ısıyı, fiiliyatta sadece yüksek ısıya sahip nükleer reaktörler sağlayabilir.

Güneş Enerjisini Yakalayan Küçük Boyutlu Cihazlar

Pilot ülke : Avusturya

Münferit, küçük tesislere enerji temini için güneş enerjisinin termik ve foto-elektriğe tebdili tekniği, Uluslararası Enerji Ajansı'nın petrol üreticisi ülkeler çerçevesinde ve giderek artan bir ilgi gösterdiği kalkınmakta olan ülkeler bakımından büyük bir önemi haizdir.

Jeotermik Enerji Konusunda Araştırma-Geliştirme

Pilot ülke : İtalya

Jeotermik enerji «yeni» ve önemli bir enerji kaynağını teşkil etmektedir ve bununla birçok üye ülke (örneğin İtalya, Japonya, Yeni Zelanda ve A. Birleşik Devletleri) elektrik üretimi ve komutların ısıtılmasını isteyebilirler. Enerji belki de kuru buhar veya sıcak sala-

muradan itibaren istihsal olunabilir. Bu sonuncu kaynak çok masraflı olup ortaya teknolojik ve ekolojik sorunlar çıkarmaktadır. İtalyadaki Landerello elektrik santrali kuru buhar kullanmaktadır.

Rüzgârdan Enerji

Pilot ülkeler : Hollanda, İsveç veya Danimarka

Birçok hallerde, gücü açıkça değişken olan bu kaynağın dünyada sahip bulunduğu kuvvet lâıkiyle bilinmemektedir. Rüzgâr hızının kısa mesafelerde çok büyük değişiklikler gösterebilmesi ve bir cismin gücünün rüzgâr hızının kübü ile orantılı olması dolayısıyla tesisin kuruluş yeri seçimi özel bir önem taşımaktadır. Bu çalışmalar kalkınmakta olan ülkeler bakımından da büyük bir fayda arz etmektedir.

Dalgalardan Meydana Gelen Enerji

Kaideten dalgalar çok büyük bir enerji potansiyeline sahip bulunmaktadır. Bu şekildeki enerjinin sistemli olarak ölçüldüğü İngilterede, deniz kıyısı bölgelerde dalgaların yıllık ortalama gücü, metrede 21 KW olup, bazı yerlerde 70 KW'ye kadar varmaktadır. Şurası açıktır ki bu enerjinin tamamının değerlendirilmesi söz konusu olmamakla beraber, bunun dörtte birinden yararlanmak mümkündür. Dalgaların şiddetinin en fazla olduğu dönem, başka neden dolayısıyla elektrik talebinin çok önemli bulunduğu devre ile aynı zamana rastlamaktadır. Bu enerji geniş ölçüde, denizden petrol çıkarılması sırasında kullanılan teknolojide talep olunmaktadır.

Okyanuslarda İki Nokta Arasındaki Termik Farklılık

Pilot ülke : A. Birleşik Devletleri

Okyanusların iki ayrı düzeyi arasındaki ısı farkları, özellikle yüzeydeki suların daha yüksek ısıya sahip bulunduğu tropikal denizlerde, çok büyük ve gizli bir enerji kaynağı oluşturmaktadır. A. Birleşik Devletleri okyanusların termik enerjisini elektrik enerjisine dönüştürme programı için her yıl 3 milyon dolar tahsis etmekte ve bu tutarı arttırmaya hazırlanmaktadır.

Canlı Varlık Kütlelerinin Şekil Değişirmesi

Pilot ülke : İrlanda

Karada ve denizde yetişen bitkiler, otlaklar ve su yosunları gibi hayvan döküntüleri de, metan ve etilik alkol haline dönüştürülebilen çok zengin ham madde kaynaklarıdır. Bu ekime elverişli toprakların tarımsal ihtiyaçlar yerine bu amaçla kullanılması düşünülebilir ve böyle bir durum tarımsal sistemlerin sağlamlık kazanmasını sağlayan bir etken olabilir.

Ayın Ekonomik **Haberleri**

1975 YILINDA TÜRKİYE'NİN SANAYİ ÜRETİMİ

1975 yılında üretilen sanayi mallarına ait üretim rakamları belli olmuştur. Alınan son uçlara göre, başta sun'i gübre olmak üzere, çimento, elektrik, linyit üretiminde önemli artışlar kaydedilirken, hadde mamulleri, saç, ham petrol, taş kömür ve blister bakır üretiminde 1974 yılına oranla gerilemeler görülmüştür.

1975'te, özellikle yılın sonuna doğru, dış talebin artması ile pamuklu sanayiinde belirli bir gelişme izlenmektedir. Pamuk ipliği üretimi her ne kadar 1975 yılı sonu itibariyle geçen yılki düzeyin altındaysa da, 1976 başlarından itibaren hızlı bir artış içine girmiş bulunmaktadır.

İçki ve sigara sanayiinde de üretim 1974 yılına ait rakamların üstünde olmuştur.

Maden üretimi alanında kayda değer bir artış izlenmemektedir. Üretim miktarları ya geçen yılki düzeyde veya pek az üzerinde bulunmaktadır.

Aşağıdaki tabloda, bazı sanayi mallarının geçen üç yılki üretim rakamları ve 1976'nın ilk iki ayındaki üretim durumları verilmektedir.

Maddeler	(bin ton)			1975/74	Ocak-Şubat	
	1973	1974	1975	Değişme (yüzde)	1975	1976
Ham demir	894,3	1.206,1	1.191,1	— 1,2	190,7	200,7
Çelik ingot	1.163,1	1.336,7	1.448,3	8,3	237,0	239,0
Hadde mamulleri	1.024,7	1.197,6	1.117,7	— 6,8	186,7	164,9
Sac	274,4	273,4	181,3	—33,7	34,2	33,7
Kok	939,9	1.241,1	1.241,1	00,0	210,3	201,5
Çimento	8.947,7	8.957,1	10.692,3	19,1	907,6	1.165,9
Şişe ve cam	83,5	70,8	71,6	1,2	17,7	23,1
Pencere camı	83,9	77,9	80,8	3,8	20,0	23,1
Kâğıt ve kart.	261,5	298,9	309,6	3,6	48,4	58,0
Sunî gübre	546,3	698,6	917,1	31,3	81,3	...
Şeker	873,2	757,8	664,7	—12,3	107,6	192,5
Elektrik (mil Kw)	12,3	13,5	15,6	16,0	2,6	3,0
Ham petrol	3.504,4	3.311,9	3.095,5	— 6,5	510,9	438,9
Taş kömürü	7.841,3	8.505,9	8.100,6	— 4,7	1.403,6	1.369,0
Linyit	7.536,9	7.666,3	2.246,8	10,0	1.566,2	1.547,7
Demir cevher	2.119,8	2.243,5	27,0	0,1	305,6	256,1
Blister bakır	25,7	29,1		— 7,2	3,3	...

1975 YILINDA SAĞLANAN 89 MİLYAR 90 MİLYON LİRALIK VERGİ GELİRİNİN YÜZDE 40'I İSTANBULLU VERGİ YÜKÜMLÜLERİNCE ÖDENDİ

Ülkemizde 1975 yılında 89 milyar 90 milyon lira vergi geliri sağlandığı, bunun yaklaşık olarak yüzde 40'ını oluşturan 35 milyar 103 milyon liralık bölümünün İstanbullu vergi yükümlülülerince ödendiği saptanmıştır.

İstanbul Sanayi Odası (İSO) tarafından yayınlanan bir araştırmada belirtildiğine göre, Türkiye Cumhuriyetinin 1975'teki yaklaşık 110 milyar liralık vergi bütçesine vergi yükümlülükleri 89 milyar 90 milyon lira katkıda bulunmuşlardır. Yükümlüler gelir, Kurumlar, istihsal, gümrük, işletme vergileri ile diğer vergiler adı altında Maliye Bakanlığına 1974 yılına oranla 24 milyar 116 lira fazla vergi ödemişlerdir.

Son beş yıllık vergi gelirlerinin dağılım tablosu aşağıdadır:

VERGİ GELİRLERİNİN DAĞILIMI

(Milyon TL.)

	1971	1972	1973	1974	1975
Vergi gelirleri	31.422	39.853	51.369	69.974	89.090
Gelir vergisi	9.584	11.693	15.673	22.406	31.600
Kurumlar vergisi	1.520	2.100	2.996	3.839	5.200
İstihsal vergisi	7.966	10.417	11.875	14.200	18.400
Gümrük vergisi	1.807	2.276	2.840	3.959	4.800
İşletme vergisi	312	450	554	683	800
Diğer vergiler	10.233	12.917	17.431	19.887	28.290
Gelir vergisi, İstanbul	3.508	4.338	5.768	7.842	10.807
İstanbul payı (%)	36.6	37	36.8	35.0	34.2
Kurumlar Ver., İst.	644	876	1.220	1.754	2.111
İstanbul Payı (%)	42.4	42	40.7	45.7	40.6
İstihsal ver., İst.	2.056	2.603	3.379	4.629	7.167
İstanbul Payı (%)	25.8	25.0	28.5	32.6	38.9
Gümrük Ver., İstanbul	1.312	1.440	1.999	2.601	3.418
İstanbul Payı (%)	72.6	63.3	70.4	65.7	71.2

DÜNYA YÜN STOKLARINDA DÜŞME GÖRÜLÜYOR. TALEP SÜREKLİ OLARAK ARTARKEN, ÜRETİMDE ARTIŞ BEKLENMİYOR

Pamuk stoklarının da azaldığı ve pamuk darlığı korkusunun pamuk fiyatlarını etkilediği bildiriliyor.

Dünya ölçüsünde yün talebi artarken, önümüzdeki dönemde üretimde artış beklenmediği, bu yüzden de yün stoklarının azalmakta olduğu bildirilmiştir.

Uluslararası Yün Dokuma Örgütü toplantısında, Avusturalya Yün Birliği yöneticisi A. Maiden'in verdiği bilgiye göre, üretim talep artışına yetişememekte, bu durum stokların azalmasına yol açmaktadır. A. Maiden'in tahminine göre, gelecek yün sezonu sonunda, yün stokları Avusturalya'da bir önceki sezonun ancak yarısı kadar kalacaktır. Uzmanlar yün fiyatlarında artışın, «taban fiyatlar» ne olursa olsun kaçınılmaz olduğunu ifade etmişlerdir.

Avusturalya Yün Birliği'nin Mayıs sonundaki toplam stoklarının 1 milyon 300 bin balyadan biraz az olduğu açıklanmıştır. Avusturalya Yün Birliği uzmanlarından bir de, 1976-1977 sezonunda Avusturalya'nın yün üretiminde küçük de olsa bir gerileme kaydedileceğini bildirmiştir. 1975 - 1976 sezonunda da üretim 40 milyon kiloluk bir düşüşle 752 milyon kilo civarında gerçekleşmişti.

1975 - 76 dünya yün üretimi, kabaca 2 milyar 580 milyon kilo olarak tahmin edilmektedir. Bu, bir önceki sezona göre yüzde 1'lik bir gerilemeyi ifade etmektedir. 1968-69 sezonundaki 2 milyar 810 milyon kiloluk üretimle karşılaştırıldığında önemli bir düşüştür.

Önemli yün üreticisi ülkeler arasında, bu sezon Avusturalya ile birlikte ABD rekoltesinde de düşme görülecek, buna karşılık Yeni Zelanda, Arjantin, Güney Afrika ve İngiltere'nin yün üretimi küçük de olsa artış gösterecektir. SSCB ve Uruguay'ın bu sezonki üretimlerinde önemli değişme görülmeyeceği bildirilmektedir.

PAMUK DARLIĞI KUŞKUSU PAMUK FİYATLARINI ETKİLİYOR

Dünya pamuk üretiminin içinde bulunduğumuz sezonda taleplerin altında bir seyir izlemesi ve bunun sonucunda stokların hızla erimesi pamuk fiyatlarını etkilemektedir. Geçtiğimiz hafta darlık korkusu ve talep fazlalığı özellikle New York borsasında pamuk fiyatlarını önemli ölçülerde etkilemiş ve fiyatlar yükselmiştir. Geçtiğimiz Cuma günü, New York pamuk borsasında pamuk alım satımı son 25 yıldaki en yüksek noktasına ulaşmış ve bir günde 805 bin balya pamuk bağlantısı yapılmıştır.

Fiyatlar ise mümkün sınırı zorlayan bir seviyeye yükselmiştir. Eski rekorlar Temmuz ve Ekim ayları ürünü pamukların fiyatı libresi 73.35 ve 74.30 sente yükselirken, fiyatların bu yılın sonuna doğru librede 1 dolara kadar yükselebileceği açıklanmıştır.

Hong Kong'un 300 bin balyalık beklenmedik talebinin ana nedeninin Hong Kong'un pamuk kaynağı olan Pakistan'da bu yıl rekorların çok düşük kalabileceği endişesiyle ABD pamuğuna yöneldiği, aynı endişenin, başka bölgelerde de hakim olduğu bildirilmektedir. Japonlar da ABD pazarına yönelmiş görünmektedirler. Geçtiğimiz günlerde, Japon pamuklu tekstil işletmeleri 30 bin balya kadar eski rekorlar pamuk ithal etmişlerdir.

Konuyla ilgili olarak Financial Times gazetesinin hammadde hizmetlerine atfen verilen haberde, New York'ta pamuk vadeli satışlarında fiyatlar libre başına 70 sente yükseldiğinden bu yana, yabancı tekstil firmalarının taleplerinde hızlı bir artış olduğu bildirilmektedir.

Yeni sezon pamuk ürünleri talebi de hızlı bir artış göstermiştir. ABD'de 1 Haziran tarihi itibarıyla bu yılki tahmini rekorların üçte birinden fazlası için şimdiden bağlantı yapıldığı bildirilmiştir.

Pamuk fiyatlarında, artık önüne geçilmesi mümkün olmayan ve libre başına 1 dolara kadar çıkacağına muhakkak gözüyle bakılan artışın, pamuklu dokuma endüstrisi de önümüzdeki yıllarda yeni bir bunalım yaratabileceği ve sentetik elyafa rağbetin artacağı yaygın yorumlar arasındadır.

TÜRKİYE'DE FERT BAŞINA VERGİ MİKTARININ 2908 LİRAYA YÜKSELMESİ BEKLENİYOR

Fert başına vergi miktarında bu yıl beklenen artış 692 lira ile yüzde 31'e ulaşüyor.

Bu yıl yapılan bütçe tahminlerine göre, Türkiye'de fert başına düşen vergi miktarının 2 bin 908 liraya yükselmesi beklenmektedir. Geçen yıl 2216 lira olan fert başına vergi miktarında bu yıl beklenen artış böylelikle 692 lirayı bulmaktadır. Bu miktarın fert başına yüzde 31'lik bir vergi artışı yükü getirmesi, gerçekleştirilmesini zor bir hale getirmektedir.

Konu ile ilgili olarak bir açıklama yapan İktisat Doktoru Burhan Şenatalar, «Gelir ve gider tahminlerinde yüzde 20-40 arasında bir artışın sağlanması ancak yüzde 20 dolayındaki fiyat artışıyla mümkündür. Dolayısıyla yüzde 40'a yakın bir artışın tümünü gerçek bir artış kabul etmek olanaksızdır. Diğer bir deyişle fiyat artışları vergi gelirlerindeki artışı gerçekte olduğundan daha şişkin göstermektedir. Öte yandan, vergi gelirlerinde çeşitlin yollardan gerçek artışlar sağlanabilmesi mümkündür. Örneğin, günümüzde sanayi sermayesi tarafından savunulan tarım kesiminin ve serbest meslek kesiminde çalışanların ciddi biçimde vergilendirilmesi vergi gelirlerinde gerçek artışı sağlayabilir. Ayrıca, gelir vergisi tarifesinin yüksek gelir grupları için yeniden düzenlenmesi de vergi gelirlerinde artış sağlayabilecek bir diğer tedbirdir,» demiştir.

Fert başına vergi miktarının yüksek tutulmasının bir önemli nedeninin de enflasyonist baskılar olduğu öne sürülmektedir. Vasıtalı vergiler açısından vergi mükelleflerinin sayılarının tam olarak tesbitinin mümkün olmaması araştırmayı «fert başına vergi» olarak toplam nüfus üzerinden yapmak zorunluğunu doğurmuştur. Yeni düzenlemelerle vasıtasız vergiler gelirlerinde önemli bir artışın söz konusu olmadığı için yaşadığımız yılda asıl artış vasıtalı vergilerde olacaktır.

1964 yılından bu yana fert başına vergi miktarları üzerine yapılan bir araştırma, 1964 yılına fert başına vergi miktarının 282 lira iken, bu yıl bu miktarın 2908 liraya yükselmesinin beklendiğini ortaya koymaktadır. Görüldüğü gibi 12 yıllık dönem içerisinde fert başına vergi miktarında on misli bir artış kaydedilmiştir.

TABLO

FERT BAŞINA VERGİ DURUMU (1964-1976)

Yıllar	Nüfus (Milyon)	Vergi Gelirleri (Milyon)	Fert Başına Vergi (TL)
1964	30.394	8.574	282
1965	31.151	9.809	314
1966	31.934	11.912	373
1967	32.750	13.992	427
1968	33.585	15.580	463
1969	34.442	18.644	541
1970	35.321	23.002	651
1971	36.221	31.424	867
1972	37.146	38.955	1.048
1973	38.094	51.480	1.351
1974	39.622	65.000	1.640
1975	40.197	89.100	2.216
1976 (x)	41.400	120.400	2.908

(x) 1976 tahminidir.

İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mezunları Cemiyeti'nin 33 ncü Genel Kurul Toplantı Tutanağı

Kongre açıldı. Kongre Başkanlığına Turhan Kentbay, ikinci başkanlığa Faruk Çehrelî, Katipliğe Sevgi Arün ve Enver Taviloğlu seçildiler.

Yönetim Kurulu Başkanı faaliyet raporunu okudu. Mali Rapor Fahrettin Ecevit tarafından okundu. Denetim raporunu Kenan Ergül okudu. Gelir gider ve kayıtların belgelere müstenit ve muhasabe nizamında kayıt olduğunu bildirdi.

Faaliyet-Mali Rapor üzerinde müzakere açıldı, söz almak isteyen çıkmadı.

Faaliyet Raporu ve diğer raporlar bir muhalife karşı kabul edilmiştir, İdare Heyeti ibra edilmiştir.

Bütçe taslağı 1976 / 1977 okundu. Taslak onaya sunuldu, ekseriyetle kabul edildi.

Yönetim Kurulunun ibrasından sonra, yapılan seçimler neticesinde, cemiyet organlarında görev alan üyeler.

YÖNETİM KURULU :

Genel Başkan	: Prof. Dr. Yüksel Ülken
Genel Başkan Vekili	: Kenan Ergül
Genel Sekreter	: Şeref Özgencil
Genel Muhasip	: Yalçın Sarı
Genel Veznedar	: Fahrettin Ecevit
Üye	: Orhan Sofuoğlu
Üye	: Doğan Tamer
Üye	: Selçuk Kalenderli
Üye	: Mehmet Orhon

YEDEK ÜYELER :

İmren Aykut
Alparslan Öner
Faruk Sönmezoğlu
İbrahim Kazancı
Bülent Yardımcı

DENETÇİLER :

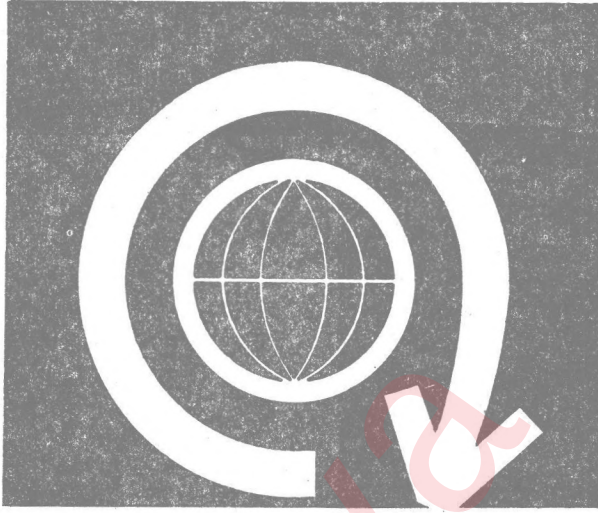
Ertunç Yücebaş
Ahmet Arkun
Nazmi Zülfikar

Yedek Denetçiler :

Mustafa Satıroğlu
Esin Kuyululu
Bülent Düşko

Dilek ve temennilerde: 22 kişilik imazlı verilen önerge iki muhalefe karşı kabul edildi. (Tüm İktisatçılar Birliği ile Dayanışma içinde olunması için.) Orhan Sofuoğlu'nun teklifi ile, yeni lokal satın alınması, alınırken eskisinin satılması teklif edildi, ekseriyetle kabul edildi.

Işıtan Gündüz, Derginin çıkmasında profesyonel bir arkadaşın istihdam edilerek, pazarlamasında temin edilmesini teklif etti. Bu bir komisyonda olabilir hususunu belirtti.

Türkiyede ve bütün dünyada

İhracat ve ithalât işlemlerinizi,
döviz, mevduat ve kredi hesaplarınız
ve diğer bütün bankacılık işleriniz için
Akbank'ı tercih ediniz.

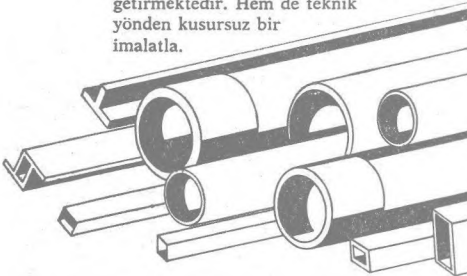
Akbank, bütün dünyadaki birinci sınıf muhabirleri
ile işbirliği yapmak suretiyle emrinizdedir.

AKBANK

Sanayide ve İnsaatta, Borusan sizinle!

Bütün teşebbüslerinizin güvenilir bir desteğe ihtiyacı vardır. İşte istifadenize sunduğumuz Borusan çeşitleri size bu imkânı getirmektedir. Hem de teknik yönden kusursuz bir imalatla.

Başlıca çeşitlerimiz :

- Su ve gaz boruları
- Sanayi boruları (Mobilya ve ekzoz borusu)
- Profil borular
- Kalın etli profiller
- Pencere profilleri
- Paslanmaz çelik borular
- Ambalaj çemberi
- DKP bant

BORUSAN

Teknikte gerçek aşama

ARSLAN

tek
veya
BLOK
•yapı

• ateş tuğlası
ateş harçları
izolasyon tuğlası

Feb. 23 22 10
Mz. 44 30 40
EYÜP -- İSTANBUL

22

st

SANPROFİL

inşaat
teknğinde
yeni bir
devrin
kapılarını
acıyor...

* ÇELİK KAPI KASASI

- Türk standartlarına ve DIN normuna uygun imalat
- Fevkalade ucuz fiat
- Rakipsiz kalite
- Mimari güzellik
- Derhal teslim
- Yerinde montaj

* AHSAP PRES KAPILAR

- Deforme olmayan kapı
- Güvenilir kalite
- Değişik kaplama çeşitleri
- Mukayese kabul, etmeyen fiat
- Zarif görünüş

* ÇELİK PENCERE PROFİLİ

- Pencere, imalatında ahşaptan daha ucuz maliyet
- Kullanış ve tatbiki kolay profil
- Dekoratif görünüş
- Uzun ömür, ucuz fiat

GENEL DAİREKTÖR
GURUK.YAPI MALZEMELERİ TİCARET ANONİM ŞİRKETİ

Bağdat Cad. 384/B Şişli - İstanbul
İstanbul Tel: 58 11 60 - 58 11 61

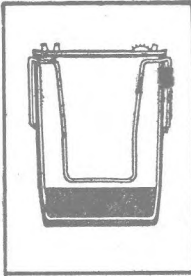
İzmir Şube Tel: 24 404 - Ankara Tel: 17 51 60

FABRİKA
SANPROFİL SANAYİ ve TİCARET ANONİM ŞİRKETİ
Dolayoba Pendik - İstanbul

AĞIR İŞİTENLERE

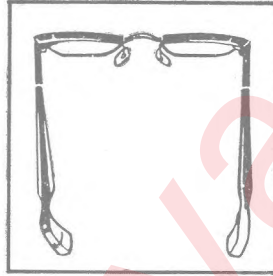
OTICON

İşitme cihazları

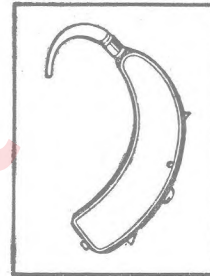
MODELLER

370 Süper - 370 Voc, Tr
371 LDC - 371 Push Pull
380 - 375 Push Pull

MODEL

835 Sx (LDC)

MODELLER

E 16 U
E 11 V
E 14 V

TEK TARAFLI-ÇİFT TARAFLI VE KEMİK YOLU TİPLERİ

Sivil ve askeri memurlara

KENDİLERİNE EŞ ve ÇOCUKLARINA BAKMAKLA YÜKÜMLÜ ANNE ve BABALARINA

Sigortalı işçilere

KENDİLERİNE EŞ ve ÇOCUKLARINA

Emeklilere

ASKER ve SİVİL EMEKLİLERİN KENDİLERİNE EŞ ve ÇOCUKLARINA DUL ve YETİMLERİNE

BEDELİ DEVLETCE ÖDENMEK ÜZERE

OTICON İŞİTME CİHAZLARININ

BÜTÜN MODELLERİ VERİLMEKTEDİR

İŞİTME CİHAZLARI MERKEZLERİ

ANKARA:

HERGÜN TİCARET
(Güner Tataragasi)
Atatürk Bul. 85/2-A
Kızılay Tel: 17 94 96

İSTANBUL:

OTO ROT KOLLŞTİ
Lâmartın Cad 25/1
Taksim
Tel: 45 28 25

İZMİR:

DAMLAPINAR MÜESSESESİ
Kemal Damlapınar
Konak Ankara Palas altı
7/6 Tel: 13 66 16

nesilden
nesile

biraların asl
birası

(Basın İlan)

T.C. ZİRAAT BANKASI

(Basın İlanı)